

Dato il gran traffico... I ritardi continuarono - Verslag van een studiereis naar Italië

1 januari 1990

Auteurs: [Resy Delnoy](#), [Theo Rensman](#)

Volume: [21](#)

Nummer: [1](#)

Pagina's: 20-27

Documenten

- [moer_jrg21_005.pdf](#)

resy delnoy dit instituut s tel t zich ten doel vernie u wing van h et on derwij s te sti muleren d oor mid del va n theo rensman onderwijsonderzoek en begeleiding van l era ren zij in troduceerden ons in een van hun on de r zoekssc h olen een scuola me dia aa n de noord dato il gran traffico kant van rome enkel e malen pendelden we dus heen en weer tussen frascati en deze school i ritardi continuarono een afstand van 37 km d oor de on gel ofelij ke h oeveelheid files en op s to ppingen rond e n in verslag van een studierei s r ome duurde dit toch tje enkele keren buiten gewoon lang dat corresp ond eert voortreffelij k naar italie met een zin uit een van de i taliaanse lesproto collen waarvan h et begin en slot luidd en d ato il gran tra ffico i ritardi continuarono hetgeen betekent gezien de enorme verkeersdruk te hiel d het te l aat komen niet op d aar begrep en i n de herfst van 1989 bezocht een aantal neder we ineens alles van landse en belgische n eer l andici enkele i ta liaanse collega s in het kader van het cooper de school de scuol a media is b es t emd ative project b el gium ital y the netherlands voor leerlingen van 11 14 jaar sin ds 1962 is dit c p b z n d it p roject maakt deel uit van h et het enige schooltype voor l eerl ingen van deze onderzoek sp rogramma van het i nterna tional leeftijd i n 1979 is er een nieuw p rogram ma m other tongue ne twor k t nt e rt nuova prog ramma voor de scuol a media gepu i n di t artike l belich t en r esy delnoy werk bliceerd daarin wordt ruime aand acht ge zaam bij de vnlo tvt en secretaresse voor het vraagd voor het onderwijs in luisteren s p reken i m e rr in nederland en theo rensman lera lezen en sc hrijven in het o ude programma renopleider aan d e rijksun iversiteit ut recht werd vooral schriftelijke taalvaardigheid bena interessan te asp ec ten ui t zes l esob servaties en d ru k t het p rogramma van 1979 h ou d t in dat in een gesprek met de docente in vergelij k ing met de klas uitgebreid wordt stilgestaan bij functies de nederlandse situatie vallen vooral verschil van taa l e n het gebruik van taal wat het s preek len o p in het literatu uronderwijs nieman d in onderwijs betreft word t benadrukt d at het ge italie lijkt

moeilijk te doen over de literaire richt dient te zijn op het verwerven van com
canon en in het s preek luisteronderwijs de municatieve vaardigheden aangepast
aan ind i leerlingen praten gemakk el ij k en veel viduele behoeften h et onde rwijs
in schrijven dient te mikken o p het vergr oten van expressie vaardigheden ook in
buitensch oolse situaties inleiding een zekere integratie van taalonderwijs met
kunst en muziekonderwijs wor dt in h et nieu o nze studiereis i n het kader van het
imen we p rogramma uitdrukkelijk als streefdoel be project ha d een tweel edig
doel h et observeren pl eit van lessen en het b es preken va n meth o dologi de
door ons b ezochte on d erzoek ssch ool heet sch e p roblemen die internationale
vergelijking scuola media statale ettore majorana e r zijn met zich meebrenge i n
dit artikel gaan we na ongeveer 600 l eerl ingen en so l erare n onder der in op de
door ons geobserveerde onder wie d rie mannen de entree van de sc h ool wi-
jspraktijk wordt gevormd door een grote hal wanneer we we waren te gast bij h et
c e d e h et centro eu daar de eerste k eer arriveren wo rde n we wel ro peo dell
ed ucazion e gevestigd in de villa kom geheten door de direct r ice die ons o a h et
falconier i een p rach tige zeventiende eeuwse een en and er ve rte lt over d e we r
k loos heid on villa vol interessante fresco s e n antiek meubi der docenten in i tal
ie en de verl ammende in l air gel egen op een groot l andgoed in frasca ti vloed
van de burea ucr atie op h et bestu ren van on geveer ao k ilo m eter ten zuiden va
n r o me sch olen 20 m oe r 1990 1 we kij ke n even ro nd in he t lab o ratoria di in
ons vervaardigd hebben welcome we ollanda forma t ic a een k amer met vijf com-
puters er e belgio loopt een p roj ec t op de school d at beoogt alle l eer l in gen te
laten kenn is mak e n me t de co m onze reco ns tructie van het lesverl oop me t be
pu ter we k rij g en ee n exe mpl aar van h et tij d ens hulp van stukj es simultaan-
vert aling door onze co mputerlesse n ge maakte tij d schriftje gior italiaanse colle-
ga s is als volg t nale sco lastico l o specchio de s p iegel geh e de leerlingen
hebben een i tali aa nse versie van ten de ridders van de r onde tafel voor zich die
ze in we worden ook rondgeleid in de aula waar de vakantie hebben moeten lezen
de lerares leerlin gen regelmatig i n het kade r van de lesse n wijst ee n l eerl i
nge aan als leids ter van de di s optred en de schoolbiblioth eek en d e leraars
cussie h et meisj e gaat o p de plaat s van de le ra kamer i n de schoolbibliotheek
treffen we in res zi tten en deelt b eurten uit om te be ginnen een serie jeugd-
boeken onder andere aan een moet het verhaal min of meer worden naver itali
aan se vertaling van de k inde rkaravaa n van teld daarna gaat het om de vraag
welke e p iso a r utge rs van de r l oeff d es uit he t b oe k het meest h ebben
aangespro k e n lesobservaties vervol gens neemt de l erares de les weer over cen-
traal staat nu haar vraag waarom de leerlin eerste les de eers t e l es d ie we b ij
wo nen is ge n het boek l euk gevond en hebb en d at laat een geschied enisles aan
een tweed e klas op ste staat in elk geval buiten kijf dat levert een donderd ag 28
septemb er 1989 in verba nd met breed scala aan motieven o p van he t was sim
een verblijf i n het bui tenl and va n de lera res is p e l te lezed to t fan tas tico
vraag van de le ra res het p as haar derde sch ooldag van h et studiejaar bedoel je
daar mee gewel dig antwoord nee i n de italiaanse middensch ool geven i n het al
een fan tasieverhaal en je kunt je zo goed met gemeen docenten les die bevoegd zi-
jn voor drie die ridders identificered de lerares vraagt de vakken de combina t ie i

tal iaans geschied e nis leerlingen hie rna o f ze ande re b oek en kennen en aardrijkskunde komt fr equent voor docen die ove r de midd el eeuwen gaan e n in hoeverre ten geven deze dr ie vakk e n meestal in dezelfde die verschillen van het boek dat ze nu gelezen klas da t beteke nt d a t docent en lee rlinge n zo n hebben de mijnen va n koning sa lo mo wo rdt o n 8 a zo uur pe r week in elkaars gezelschap verke de r and ere g enoemd ren de lee rlinge n zijn tot nu toe du s b ezig g e de le rares b ij w ie we mogen ob serveren gio wees t me t vragen b etreffende tekstbe grip l ees vanna ces are tti colli tto zeg t in het ges prek te belevin g en vergelijking met andere b oeke n d e voren dat ze ernaar streeft relat ies te leggen tus lerares snij dt vervolge ns het th ema verhaal en sen de va kken d ie ze o nderwijst d e vakinh oud we rkelijk kheid aan met als s tartvraag wat die word t aangeb o den wordt o p sec tieni veau voo r idee heb je nu g ekregen va n ee n ri dde r vastges teld b inn en door de over hei d voorge uit d e kl as kom e n antwoorden als h e t is een schreven kaders l oyaal iemand hij help t and ere me nsen hij lee ft om ii o3 uur gaan we in gezelsch a p van de volgen s st re nge regels etc steeds koppelt de lerares de kl as in z o dra ons gezelsch ap i n to l erares daar bij teru g naar het boek vraagt om ta al 9 me n sen de kl as binnent ree dt gaan de voorbeeld en di e d e uitspraken kunnen ond er leerli ngen staan ee n ceremo nie die elke keer al s s teunen het gespre k me t de klas ziet er zeer een volwassene de klas b inne nkomt h erhaald geanimeerd uit de leerli ngen doen enth ou sias t wordt in deze tweede klas zitte n 25 l eerlin gen mee diverse hoofdmotieven uit het boek bij verdeeld over 3 rijen van 4 banken voor de les voorbeeld wraak nemen het no bele karakter sen a ar van d e lera res p er ba nk is e r pla ats voo r van de minstreel passe ren t e n slotte de revue 2 lee rlingen e n 2 ba nken die rec hts van de lera waarbij de lerares vragen stelt van het ty pe her res haa ks staan o p de l esse naar de k las is rui m ken je d a t wat vind je daarvan en vaak ook overweg e nd i n beige en roze kl euren geschil waarom zeg je dat de laatste ook voor de be de rd a an de muren hangen diverse aardr ijks zoekers uit het noorden herkenbare vraag voor ku ndige kaa rten op een vrij klei n b ord voor in de b el luidt waarom wa s die tafel ei g enlijk de klas s taa t een t eks t die de l eerlingen voor ro nd 1 9 90 1 moer 21 al me t a l een b oeien d e les waarin op een geva derde les h et is de tweede keer d at de l er a rierde aantrekkelijke manier met een fictioneel res deze kl as heeft voor het vak aardrij ks kunde b oe k is gewer kt drie o pvallende zaken daa rb ij als huiswerk hebben d e l eerlin gen hoofdstuk z ijn va n het aard rij kskund eb oek moeten be kij ken we ware n getuige van een geschiedenis les om een indr uk te k rijgen hoe het in elkaa r zit onze indruk is dat d e l eer lin gen voor on ze h e t boek dat h eel d ik en oo k heel k leur rijk noo rd elijke oren opmerkelijk goed uit hun oogt ligt voor hen o p de b ank woord e n k omen h et i taliaanse sp reek temp o d e hele l es d r aait feitelijk om h et aank weken l igt natuurlijk hoog zo dat je al snel het gevoel va n een attitude ten opzich te van aardrij kskun heb t naar een s pontane waterva l van woorden te d ige fenomenen d ie te omsch r ijven valt al s van luisteren los daarvan constateren we echter dat a mm irare mooi vinden via d e weg der verwon veel leerlinge n zo te zien met zichtb aar gemak d ering n aar capire b egrijpen om d at te de aan het woord zij n soms minu ten l a ng monstrene n staat de lerares uitgebreid stil bij

eveneens opmerkelijk vinden we de concentratie een aantal prachtige kleurenfoto's in het boek die de klas het hele uur opbrengt om mee te nemen geeft zelf aan wat voor vragen het bewonderde doen aan of misschien mee te luisteren naar het rendijkken eraan kan genereren waarom zien gesprek over het boek we zien tenminste niet die steile heuvels van de grand canyon er zo mandecht wagsuffen of overgaan op andere anders uit dan andere heuvels hoe komt het dat bezienswaardigheden new york prachtige foto van brooklyn bij nacht juist daar gebouwd is etc tweede les voor deze aardrijkskunde les op weg naar het capire neemt ze de leerlinhebben de leerlingen eveneens wat moeten genook uitgebreid meedoor de structuur van voorbereiden ze moeten een klein referaat houden het boek in zijn geheel laat leerlingen gissen den over de plaats van de regio waar ze hun van naar de betekenis van bepaaldesymbolen en kantie hebben doorgebrachte opdracht daar laat ze hun verwachtingen aangaande bepaalde toeis uiteraard al voor de vakantie gegeven en inhoudend uit spreken zo maken de leerlingen richt zich op de thema's klimaat vegetatie beinvogelvlucht kennis met wat hundaat jaar te volkingpersoonlijke indruk van de bevolwachten staatking en economische situatie wat ons opvalt is dat de lerares in deze klas vier leerlingen krijgen een beurt voor het veel langzamer en nadrukkelijker sprekt dan in de orde bezocht streken sardinie bijvoorbeeld de tweede klas dat is een kwestie van wennen beeld worden steeds op de kaart aangewezen aan elkaar vertelt ze later ze wil de brugklassers waarna een uitgebreid expose volgt van wat de vooral niet overdonderen en houdt het tempo leerling aan de weet is gekomen ter illustratie bewust laag worden af en toe wat vakantiefoto's omhoog en dan is er nog zo'n kleine gebeurtenis in de ouden de lerares interrump eert zelden marge waar kennelijk geen Italiaanse leerling alleen aan het einde steelt ze steeds enkele vragen of lerares van op kijkt maar die ons overduide ook aan de klas wie is daar ook wel eens opvalijkt maakt dat we in het zuiden van europa op kantie geweest en herken herkeverhaal dat je nu les bezoek zijn als de les ongeveer een kwartier gehoord hebt bezig is komt de directrice binnen ze geeft een om halfeen gaat de bel de lerares geeft het briefje aan een bepaalde leerling kust hem huiswerk op en verlaat na korte tijd het lokaal kijkt hem in zijn wang en aait hem over zijn op italiaanse school is het gebruikelijk dat beide jongen kijkt niet verlegen onder de lief leerlingen een vast lokaal hebben behalve koningen later nemen we nog meer aanrakin voor schiekunde biologie etc en dat leraren genwaar tussen leerlingen onderling tussen de directrice en donuten pauze tussen twee lessen brengen de leerlingen tussen de concierge en leerlingen menlingen in de klas door we gaan mee de klas uit gaat voor onze begrippen zeer lichamelijkmets maar zetten eerst nog even op verzoek van ver elkaar om schillende leerlingen onze naam en handteke om 14 uur gaat de bel de leerlinge nruining in hun agenda men hun s pullen op en wachten bij de deur tot ze toestemming krijgen naar buiten te gaan de school loopt nu in haar geheel leeg 22 moer 1990 1 vierde les de volgen de morgen om 7io zich tbaar aflake nron d 11 15 uur zijn twee uur vertrekken we van ons con ferentieoord en episod en volledig ingevuld in het schema te vallen pas om 9 40 uur binnen op

school mi d recht gekomen d e andere twee dienen de lee r den in d e les it aliaans dit is du s de ec hte och l ingen t huis af te ron d e n de les ei ndigt met ee n tendspits d e l eer lingen zitten nog in d e start gesp rek over d e verh ou d ing tussen fantasie en houdi ng met voor zich il cavaliere inessistente real iteit in het boek dat met groot entho usias calvino 1986 waarvan hoofdstuk i al s huis me vanuit de klas gevoerd wordt werk gelezen m oet zijn waar het in deze en d e we realiseren ons dat we met een cultureel volgend e les om zal draaien is het p rep areren gekleurde b ril op kijken naar wat er geb eu rt van deze tekst a ls draaib oek voor een opvoering h et is zo nde r meer duidelijk dat we in de les in de aula zitten van een b e kwame lerares di e me t een on er wordt weer een d iscussielei dster aange miskenbaar charisma haar k las weet te leid en en steld de les begint met het navertellen van de te b oeien d at in aanmerkin g genomen blijven inh oud van het hoofdst uk twee leerlingen we verbaasd over d e lengte van zo n ges prek krijgen een beurt direct gevolgd door geza met de klas menl ij ke reflectie waarin de lerares uit d e kl as commentaar laat komen op d e wijze waaro p het zesde les na een tu ssen uur van de le rares navertellen heeft pl aatsgevonden dat lever t een komen we voor onze laatste les o b servatie weer interessant stukje taalbeschouwing o p waarbij in d e ons inmiddels a l een beetje bek ende gr oep ee n van beide l eerlingen te horen krijgt dat hij deze keer staat poezie op het pr ogramma de te weinig synthetisch b ezig is geweest t e veel leerlingen hebb en voor zich ee n omvangrij ke min of meer letterlijke stukjes van het type de literaire b loemlezing ge titel d antologia per la ridder zegt dan aanee n geregen h eeft scuola media tonnucci z j ee n b oek me t aller de les gaat verder met enkele minuten reac l ei soorten tek sten b eginne nd m et een frag ties o p het boek als zodanig waarbij de leerlin ment uit het dagb oek van anne frank gen in ongestructureerde vorm de voornaamste het eerste kwartier van de les bestaat uit een thema s aangeven en ook vertelle n of ze h et gesp rek over poezie in het algemeen waar bij b oek met p lezier gelezen hebben twee vragen centraal staan daarna start de precieze an al yse va n hoofd wat zijn de doelen van de dichter de twee voor stuk i de l erares zet een sch ema op het b ord naamste doele n die genoemd worden zij n het met de volgen d e 3 categorieen wat wordt er ver beschrijven van gevoelens en uiteraard ook het teld hoegebeurt dat welke i nd ruk roept dat op communicatieve d oel van dit door a nderen l a de klas k rijgt de opdracht de inhou d van het ten lezen eerste hoofdstuk te ver delen in episoden d e is de vorm be langrij k h ieruit komt n aar vo re n discussiel eidster is nu een tijdje bezig me t beur dat gedich ten zijn geschreven i n s p eciale ta al ten uitdelen de lerares neemt ten s lo t te het heft dat d e kl ank en h et rit me een belangrij ke rol zelf in h and en en begint in een uitgebrei d e sa sp el en etc mens praak te zoe ken naar de afg renzingen van het l aatste langste deel van de les wordt be wat uiteindelijk de vier ep isoden b lijken te zijn steed aan ee n gedicht van 12 regel s autunno z e vraagt met name ook uitgebreid door o p de van vincenzo candarell i de nadruk lijkt te derde categorie wat voor indruk wekt dat bij liggen op een nauwke urige te kstanalyse waar de lezer dat levert voor ons de nodige verras b ij d e lerares vee lvuldig vraagt c he impressio singen op zonder blikk en of bl ozen k omen be ne een b epaa ld woord of stu kje zi n oproept p aalde leer lingen met termen als ironie en confor m de derd e

categorie uit beide vorige grotere kuit uiteindelijk is zeer nuttig materiaal lessen verzameld voor het straks te maken draaiboek omzeindruk is dat een aantal leerlingen nu omrois gaat de bel voor de pauze toch langzamerhand een bepaalde grens bereikt na een kwartiertje analyse noteren we vijfde les om 10.30 gaat het gesprek verder dat enkelen zich tbaar beginnen weg te zakken der inhoudelijk valt er niets nieuws te vertellen en dat hier en daar een briefje wordt doorgehet interessante zit in het feit dat alles zo langspeeld gelukkig dus romeinse leerlingen zijn durig voortgaat zonder dat veel leerlingen niet helemaal verschillend van die uitnederlands om 2.30 om 14.15 eindigt de les en tevens de school beschouw je jezelf als een doorsnee lerares in die zin dat de lerares is bereid met ons mee te reizen dat je je vak invult op de manier zoals de meeste naar frascati om na te praten over wat we geobserveerden het doe of wijk je naar je eigen indruk serveerd hebben daarvan af het is natuurlijk heel moeilijk om jezelf te gesprek met de lerares plaatsen zegt giovanna uit wat ze erbij vertelt valt te destilleren dat ze even wel duidelijk niet diezelfde middag hebben de belgische en nevens te behoren tot de grote groep docenten derlandse cpatrr leden een uitvoerig vraagde die alsmaar dicteren en heel veel van buiten spreken met de lerares die we inmiddels giovanna laten leren zon aanpak valt weliswaar bij veel zijn gaan noemen voor dit artikel gaan we in ouders goed voegt ze eraan toe maar zij voelt op die vragen die het duidelijkst aansluiten bij zich thuis bij een meer confronterende aanpak wat we hiervoor hebben beschreven we vatten waarbij kinderen worden uitgedaagd om zelf giovanna s antwoorden samen na te denken je bent een zeer ervaren lerares 30 jaar ervaring die je hebt in het gesprek tevoren gezegd dat je integratie we op een bepaalde manier bezig zien is er verschil van vakken nastreeft kun je daar wat concreets over vertellen hoe je nu te werk gaat en bijvoorbeeld 10 of 15 vertellen jaar geleden een overduidelijk voorbeeld antwoordt gioer is zeker verschil antwoordt giovanna ze vanna hierop is wat wij zelf geobserveerd hebben de indruk dat er in haar manier van lesgeven de leerlingen lezen een roman als voorbeven nu een evenwicht bestaat tussen de compositie op een stukje geschiedenisbehandelingen ten vaardigheden en inhoud vijftien jaar geleden telde de inhoud veel zwaarder wij hebben waargenomen dat veel leerlingen met groot gemak en vaak ook langdurig aan het woord zijn ver wat zijn voor jou de belangrijkste doelen van je les geleken uiteindelijk raard met wat wij in nederland gewend geven zijn klopt dit en hoe komt dit volgens jou eigenlijk we hebben hiervoor beschreven op welke uitdagingen raaglijkt giovanna nogal te verbazen gebreide schaal giovanna klasgesprekken en want zij vond de beurten gewoon zij denkt dat voert haar antwoord op deze vraag correspondeert met mogelijke verklaring is dat it aliante ngraagdeert daar mee het gaat haar in laatste instantie praten waarbij ze eerst de hoofdpunten en vertelt om pedagogische doelen als het leren samen en vervolgens uitgebreid naar de details toe werken het leren respecteren van elkaar kort gaan het kost nderdaad veel tijd geeft ze toe om de opvoeding tot mondig en sociaal maar zo gaat het hier nu eenmaal denkend burger in de veelvuldige interactie wat het gemak betreft waarmee de leerlingen situaties probeert ze daar systematisch aan te zich uiten ze veronderstelt dat dit ook sa-

men we rk en hangt met he t feit dat zij zelf a l s l erares er wars van is h en al te veel te corri ge ren inzake correct de lee rlingen waren naar onze waarnem ing zeer co heid doe je dat wel da n worden ze schuw om operatief zijn ze dat altijd ook als er gee n bezoekers zich te u iten a lleen als er communicatief iets uit het buitenland bizitten fou t gaat als de mede d eli ng du s simp elweg niet gewoonlijk we l wat mede een kwestie is van wo rdt begre p en pl aatst ze ee n opmerking dit ervaring en persoo nlij ke feel in g hebb en hoe je over i gen s in tege nstellin g tot d oor de leerling me t zo n g roep o m moet g aan ze gt g iovanna geschreven tek s te n d aar let ze ook systema t isch ze benadrukt dat ze haa r leerlingen zeer se rious op correct taalgebruik neemt en ove r geen enkel e neg a tie f o o rdeelt maar ze te kent later a an dat er natuurlijk ook zo te zien h adden alle leerlingen hun huiswerk goed wel wat inv l oed i s ui t geg aan van o nze aanwe gemaakt met in beg rip van h et lezen van een h eel boek zigheid ze l eke n duidelijk g eneigd om hun is dat normaal bes t e beentj e voo r te zetten wat volg ens haar italiaan se leerl in gen vert elt giovanna zij n het best te type re n valt als een vorm van solida gewe nd om tamelijk veel huis werk te maken ri teit met de lerares de sc hoo l gaat gewoo nlijk uit om 1 4 00 uur e n 24 mo e r 1990 1 daa r na moe t er nog hu iswerk wo rd e n ge maakt wijs zoals dat naar voren komt uit de analyses wat ook m ees tal gebeurt overigen s een tekst die o nze i tal iaanse colleg a s in h et ka der van he t lezen om er d aar na over t e kun nen vertellen in c r s t n project van l es protocolle n e n int ervi ews de kl as b lij kt voo r vee l leerlin gen een leuke op make n dracht d iverse teksten kom e n daa rb ij aan b od omd at ie dereed die k ent de ou ders van de op d e tweede plaats zij n di recte l esobservat ies l eer l in gen hebb en ze vaak ook ge l ezen en d at belang rij k om onze ke nni s te co mpl ementeren blij kt te sti muleren inzake de vraag hoe men de vakinhoud i taliaans op de ond er zoekssch ool ges talte geeft h et gaat we hebben n u m et een grote deputatie bij jou in de daarbij om v rage n als hoe zie n de boeken die de k las gezeten e r zij n al eerder lessen van jou geobser leerlingen geb ru iken e r feiteli jk uit in di t geval veerd doo r onze italiaanse collega s en met jou be groot zw aar mooi u itgevoerd in kleurendruk sproken hoe heb je dat e rvaren wat wo rden lee rlingen geacht te lezen enz maar een verassend en voor on d erzoekers zeer voo ral oo k hoe ervaar je de manier waarop de in l eerza am punt j e kunt er n ooit ge noeg at tent teractie in de klas verloopt h oe voe lt dat eigenlijk op zijn o ndanks ha ar 30 ja ar ervarin g en zo te doord at je he t zelf meemaakt ko m je veel van zien enorme vaard igheid en ook haar pl ezier i n zel fsp reke nder t ot het s telle n va n v r agen aa n je het voor d e klas staan voelde giovan na zich i n collega s naar de ac hte rgronden van be p aal de pri nci p e erg twijfel en d verl egen toen ze ge uitin gen e n patron en in de lessen je kunt je veel vraagd werd voor dit on derzoek waarom ik b e ter verp laatsen in de manie r waarop leer lin uiteindelijk heeft het o nderzoek voo r h aar ee n gen de lessen z ullen ervaren heel p ositieve uit wer king gehad z e ontde k te van alles over zic hzelf d oordat ze in een onge o p de derd e plaats dr aag t zo n b ezoe k eraa n b ij wone positie terec htkwam waarin ze als het d a t je je meer o penstelt voor de vraag waaro m ware zichzelf ob serveerd e d at ervoer ze als d e dingen th uis zij n zoal s ze zijn anders gefor spannen d men observeert wat ik d oe op gron d m uleerd je leert er d oor een

beetje met de ogen daarvan wordt bevestigd dat ik overk om als een van een vreemde naar je eigen situatie te kijken docente die weet wat ze wil bereiken en daarin in dit verband is het misschien verhelderend ook behoorlijk slaagt mededoor een goed contact op te nemen uit Nederland een bewoond tact met de leerlingen gordijn van Rudy Kosbroek 1987 waarin hij beschrijft hoe hij na zijn jeugd jaren in Nederland wat leverde ons schoolbezoek op landsindie in Amsterdam terecht komt wat levert het bezoeken van lessen in Italië in dat was dus ongeveer de geestelijke bagage het kader van internationaal vergelijkend onderzoek waarmee ik in de culturele hoofdstad Arnhem derzoek op die ik was geen vreemdeling maar toch ook op de eerste plaats maakt een schoolbezoek niet helemaal een Nederlandse als een ander van een paar dagen het mogelijk een klein beetje allerlei zaken die voor een in Holland geboren je van de sfeer te proeven en enkele globale in landgenoot heel gewoon en vanzelfsprekend drukken op te doen zo ziet een klas eruit zo geïnteresseerd ik zonderling en raadselachtig dragen een docent en leerlingen zich wat praten de niet op een erg bewuste manier maar ongeveer leerlingen geïnteresseerd hoe is het mogelijk dat ze zo zoals je als kind doet wanneer je bij vreemd en lang aan de beurt zijn het lijkt wel of alle leerlingen loger te ze gebruiken daar allemaal dezelfde huishoudelijke gewoontes hebben de leraar heeft op een handdoek en ze eten s middags warm het heel soepele manier de klas onder controle wat gaat knopje van het licht in de wc zit buiten de deur men lichamen met elkaar om er hangen weinig lamze sluit en s nachts de poes op in de keuken en pen en het is ook vrij donker de docenten kamer is klein als de radio aanslaat praten ze er allemaal doorner dan we gewend zijn als de school uit is moeten de heen en hun huis ruikt naar worst het be leerlingen kennelijk meten van de speelplaats er zijn langwekkende van die er varingen is pas veel later geen leerlingen met buitenbeugels enz enz die ach tot mijn oorgedrongen dat wat ik gevonden tergronddinformatie maakt het al met al gemak waren onderdelen van de Nederlandse cultuurkelijk er je een beeld te vormen van het onder die door de mand die er in is opgegronden niet iggo moeder 25 worden opgemerkt het waren voorbeelden van het vak dat blijft officieel bijvoorbeeld uit het iets dat zo iemand niet zou weten te noemen als feit dat letterkundige geen deel uitmaakt van hem gevraagd wordt zijn eigen cultuur te be het eind examenprogramma mavo er is slechts schrijven een echte verdeling zou vermoeden aanbeveling opgenomen voor het aan de orde delijk weer andere dingen hebben genoemd laten komen van literatuur binnen het school een buitenlander ziet uiteraard veel scherper en onderzoek minow 1979 in het advies over veel meer maar bepaalde details bijvoorbeeld de voorlopige eindtermen basisvorming is ech verboden nuances in de taal of onderdelen ter uitdrukkelijk sprake van het lezen van fic van iets dat hem zo volslagen vreemd is dat hij emotioneel te ksten door alle leerlingen van deze de samenhang niet van onderkent blijven hem leeftijdsgroep juist weer verborgen wij willen er tenslotte nog op wijzen dat het de moeite waard kan zijn ook het spreken een concreet voorbeeld in onze situatie bij het luisteronderwijs in Italië nader te bestuderen onderdelen lesobservaties hebben we algeen Nederland komt al jaren in onderzoek naar noemd dat ons opviel dat

zo veel leerlingen zich voren dat docenten en ook andere bij het onderzoek voor een beurt en ook dat de gehouden derwijs betrokkenen vinden dat dit onderzoek de beurten zo lang zijn dat valt ons uiteraard van het taalvaardigheidsonderwijs belangrijk is alleen maar op omdat dat afwijkt van onze ervaringen en een voornamere plaats zou moeten innemen in lessen in Nederland dan nu het geval is toch neemt die aandacht onderzoek naar in houden van moedertaal voor in lestijd uitgedrukt niet toe wat mede derwijs laat de gemeenschapelijke wortels veroorzaakt zou worden door gebrek aan zien en de verschillende accenten die derde derwijsleermateriaal onze onderstelling is dat lenper cultuur hebben gekregen we hebben het bestuderen van wat er in Italië op dit gebied zojuist al gesproken over duidelijke verschillen te zien is een bijdrage kan betekenen aan de inzake interactie daarnaast willen we als conderlandse discussie zo kan onderzoek over de statering naar voren brengen dat in Nederland grenzen heen mogelijk hier zijn nut afwerpen het literatuuronderwijs zeker aan jongere waarbij aangetekend dient te worden dat elke leerlingen van 11-14 jaar en spreken luster bijdrage eigenlijk welkom is wanneer we conderwijs aanmerkelijk minder aandacht krijgt stateren hoe schaars onderzoek naar het onderzoek dan wat we op de Romeinse middenschool wijzen in mondelinge taalvaardigheid in feite is hebben waargenomen natuurlijk is het niet Jansen Bonset 1987 onze bedoeling op basis van enkele observaties generaliseren de uitspraken te doen van het type noten en literatuur zo zit dat in Italië en zo gaat dat in Nederland maar de opmerking van Giovanna Overde tekie voor informatie over het tvtv-moe 198816 sten die iedereen kent wijst in de richting van 2 het rapport van de pilot study CPB 1989 het bestaan van een literaire canon in het onderzoek bevat een uitvoerige methodologische uiteenwijzing waarmee gewerkt wordt door de docent zetting het rapport kan worden beslist bij het met op de achtergrond de ouders die diezelfde secretariaat van het imen plaesy delnoy canon van vroeger nog kennen het natio lankfors t 42 16 6538 xw nijm ege nale cultuurgoed wordt ons diverse malen 3 onderwijs is in Italië vooral een vrouwenaan door onze collega onderzoekers expliciet vergelijkenheid omdat een leraar daar gelezeker heeft een duidelijk voorgeschreven genheid biedt voor een combinatie met kinde plaats in het curriculum Italiaans cultuurover ren huishouding dracht is een belangrijk en door de leerlingen 4 dank aan erik blankensteijn voor zijn com ook gewaar deerd de el van het moedertaal mentaar op een eerdere versie van dit artikel derwijs calvino italiaanse cavaliere inessistente garzanti lethe anders is de positie van het literatuuronderzoek per la scuola media 1986 derwijs in Nederland het is getuige de discussie Herrlitz wet al mother tongue education in eu sie van de laatste 10-20 jaren een behoorlijk inrope a survey of standard language teaching in gewikkeld zo niet om streden onderzoek van nine european countries to enschede 1984 26 moer 1990 1 jansen thb on net empirisch onderzoek van het recensie voortgezet moedertaalonderwijs sr onschede 1987 kous broek rudy nederland een bewoond gordijn amsterdam 1987 xander noemi nisterie van onderwijs en wetenschapp en programma s eindexamens vwo xnvona nvo de academische kloof staatsuitgeverij s gravenpage 1979 tonnucci francesco antologia per la scuola media ber tochi brasca

citterio lugarini ravizza nuovo progretto lettura 2 edu cazione alle abilita lin a van
assche red guistische karakters en person ages i n de literatu ur acco leuven
amersfoort 1989 prijs f24 75 het doel van ka rakte rs en person ages in de litera tu
ur is een aanzet t ot ver nieuwin g z ijn in de stud ie en h et onderwijs va n d e lit-
eratuur d e opzet van het boe k is als vol gt i n het eerste d eel wo rde n in een vie
rtal artikelen d e pe rs pectieve n op ka rakte rs en person ages bes p ro ken het
tweede d eel bes p reekt in een d rietal artikelen mogelij ke toe p assingen in de d
agelijkse les praktijk de benadering van d e versch illende theorieen sp eel t zich
voornamelijk af op een academisch vl ak we kr ijgen een ove r zic ht van d e v i
sies uit de p syc h ologie o p k arakter en p ersoonlijkheid he t co nce p t person-
age wordt in d e mo d erne verha al theo r ie bekeken de ve rsch illen de me th od
en tot karakteranalyse worden vervol gens b esproken in h et hoofd stuk over p er-
sonages in narrat ieve tekstel h oe het met de comb inatie tussen literatuu rdidac-
tiek en karakters is ge s tel d wordt verwoord in het laatste hoofdstuk de opzet om
vernieuwend te zij n vind ik n iet helemaal geslaag d het eerste deel is s lechts ee
n samen b rengen van de versc hillen de visies op hetzel fde p robleem d at b ij de
versch illend e li teraire t heorieen anders met he t concept p er sonage wordt
omgegaan mag b e kend worden vero nderstel d de lesideeen beperken zich tot de
bovenb ouw aso en eveneens tot d e li teraire cano n werther nieland g reve ma rq
uerite monica van pae mel d at zijn niet allee n literai re topp ers maar ook moeili-
jk e boeken leerlingen m oeten n ieu we vaardigh eden oefenen aan de hand van
een o ntoegank el ijk boe k zo wo rdt er bijvoor b eeld voorges tel d om marquerite
met be hulp van arti kelen van hella s h aasse het beeld in d e s p ie 1990 1 moer